

Подизање Хиландара из пепела

Не поновило се. Ни та ноћ у којој је беснео пожар, ни то јутро када је Хиландар освануо сав у пепелу. Не поновио се више ни тај март 2004. године, јер само 13 дана после светогорске светиње, гореле су цркве и манастири на Косову и Метохији: Богородица Љевишка, манастир Светих архангела, Девич, уништено је у том мартовском погрому 35 светиња, а 19 људи је убијено.

Пожар у Хиландару беснео је целу ноћ 3. на 4. март, а братству које се борило против ватре први су у помоћ притекли Светогорци из суседних манастира, а касније и ватрогасци. Према ономе што данас знамо, ватру је изазвала гвоздена пећ у једној од соба конака у згради Игуменарије. Приметивши пламен у келији на доњем спрату, Хиландарци су одмах почели да га гасе и успели да се изборе с њим. Али, онда су приметили пламен који куља испод крова Игуменарије и схватили да се пожар већ разбуктао. Гоњен ветром, пожар је брзо почео да се шири по објектима спојеним дрвеним крововима. Ускоро су почели да горе редом суседна Дохија, Велики конак, улазни комплекс, Бели конак. До тренутка када је пожар угашен, у пламену је нестало више од половине зграда српске царске лавре.

Данас је обновљено око 80 одсто изгорелих објеката. Светска економска криза 2008. озбиљно се одразила на прилив средстава за обнову светогорске светиње, али нико није могао ни да наслути шта ће 2020, година пандемије вируса корона, донети целом свету, па и градитељима Хиландара. Први пут од пожара 2004. прекинули смо радове, пре свега због тзв. закључавања и опште здравствене несигурности, која је посебно претила свима који су се затекли изван своје отаџбине, каже Миливој Ранђић, директор Задужбине Светог манастира Хиландара.

Стали само на почетку пандемије

– Претпоставили смо проблеме са снабдевањем грађевинским материјалом и животним намирницама, као и да ће услови за боравак и радове постати још тежи. Такође, због ванредног стања, када се по сили закона закључавају исплате средстава од стране државе, па и средства за радове на обнови, наставак активности прерастао би у неиздрживо материјално оптерећење за манастир Хиландар. После првог удара пандемије, средином јуна наставили смо радове и нисмо их прекидали до краја године. Грчке власти су помогле и омогућиле улазак радника, а средства су обезбеђена захваљујући бризи Министарства културе Србије, али и бројним пријатељима Хиландара који су пружили додатну подршку. Иако смо Трпезарију завршили до краја године, нисмо успели да изведемо опремање главне кухиње, као што нисмо могли да реализујемо ни све планове на конаку Дохија – наглашава Ранђић.

Обнова Хиландара по много чему је специфична, пре свега због локације на којој се радови изводе: допремање грађевинских машина и материјала на Свету Гору тешко је изводљиво, компликовано је обезбедити документацију за раднике. Објекти који се обнављају, такође, морају бити истоветни какви су били пре пожара, урађени истим материјалима. Први тако обновљен изгорели објект био је конак из 1814, назван Синодик по сали за састанке Свештеног сабора манастира. Он је у целости завршен 2010. године.

Највећи у пожару страдали објект Велики конак, који укупно има више од 4.000 квадратних метара површине, завршен је три године касније, а 2019. освештан је у потпуности обновљени Бели конак из времена краља Милутина (14. век) – објект који је највише и страдао у пожару. Осим тога, реконструисан је у ватри оштећен улазни комплекс.

– Не само ова, него и читаво време до 2023. биће у знаку обнове Дохије и Игуменарије, који су преостали за реконструкцију. Манастирска Трпезарија, Игуменарија и Дохија чине југозападну целину манастирског утврђења, повезане су масивним спољним бедемским зидом, као четвртим објектом целине, и њихове заједничке статичке слабости су суштински узрок пожара. То је и главни разлог због кога је Трпезарија била предмет обимне реконструкције и статичке санације, иако је у самом пожару претрпела мања оштећења. У току санације откривени су раније непознати делови објекта затрпани испод наслага земље и шута насталих након пожара у 18. веку. Пројектима смо сада трајно решили Ахилову пету заштите наслеђа манастирског утврђења. Сви који прате подизање Хиландара из пепела, а посебно манастирско братство, верују у способност нашег тима да успешно приведе историјски подухват обнове Хиландара своме крају – истиче Миливој Ранђић.

Наш саговорник каже и како нису само отклоњене директне последице пожара него је обезбеђено дугорочно очување вишеслојног духовног, културног и историјског наслеђа Хиландара. Још значајније је то што је обнова својим позитивним настројењем и стваралачком енергијом посредно пружила подршку развоју и напретку манастирског братства и Хиландара као духовне установе.

– Радећи свакодневно већ 17 година на реализацији обнове развила се и Задужбина Хиландара, манастирска установа у отаџбини која, као десница хиландарског братства, технички и организационо носи овај подухват – каже Ранђић.

Он подсећа и да је штета настала у пожару захтевала предан и дуготрајан рад у тешким условима, али да је главно било да обнова никако не стане, чак ни услед проблема с финансијским средствима или прошле године због пандемије.

– То нам је уз Божију помоћ и подршку Србије некако полазило за руком. Данас је посебно актуелан проблем недостатка обучених и искусних радника и осети га свако ко се упусти у грађевинске или занатске радове чак и у својој кући, а камоли на изолованом и далеком месту. У Хиландару немамо услове да свакодневно регрутујемо нове људе, да тек тако доведемо на пробу радника чак и за најпростије послове. Зато су нам очување постојећих људи и унутрашња обука важни – наводи директор Задужбине Светог манастира Хиландара.

Манастирско братство већ 17 година живи с грађевинарима, архитектама, конзерваторима, археографима, историчарима уметности, радницима, свима онима који раде на обнови изгореле светиње. Архимандрит Методије, игуман Хиландара, од почетка руководи обновом светиње.

Хармонија упркос градилишту

– На Светој Гори све се организује према древном манастирском поретку и ако би се процењивало организационо, све функционише као сат. Од богослужења, распореда трпеза, извршавања послушања, па до личног времена монаха све је увремењено, логично и усклађено. С тиме је усклађено и наше градилиште и прилагодио се живот радника међу монасима. Радни дани прате календар црквених празника, трпеза постове, а организација боравка и слободног времена чињеницу да је средина необично изолована. Међутим, иако је све хармонично не може се порећи да је градилиште оптерећење за манастир и довољно је да поменемо да, будући да струју обезбеђујемо из агрегата, јер Хиландар и Света Гора нису повезани на електромрежу, ни тишина не може бити апсолутна – каже Ранђић.

Света царска лавра манастир Хиландар налази се на територији Републике Грчке, под духовним је окриљем Васељенске патријаршије, има самосталну управу као и друге светогорске светиње, али је у ономе што је највредније – српски манастир. Због тога његова обнова не треба да буде ограничена на неколико година, већ треба да прерасте у сталну бригу о једном од бисера српске духовности, културе и традиције.

Република Србија највећи донатор обнове

Од 2004. до 2020. године, Република Србија издвојила је 13.094.710 евра за пројекте обнове Хиландара, каже Миливој Ранђић. Највећи део новца (9.113.785 евра) утрошен је на пројекте реконструкције изгорелог дела манастирског комплекса, редом за Конак Синодик из 1814, Велики конак и Улазну зону, Бели конак, као и прве радове на Игуменарији и Дохији. Велики конак, који је површине као три конака, однео је преко половине ових средстава.

– Средства у износу од 2.250.298 евра уложена су у пројекте обнове угроженог градитељског наслеђа које није страдало у пожару. Најзахтевнији радови у овој групи пројеката односили су се на санацију Трпезарије краља Милутина која је спасена од пожара, али дели слабости темеља и бедемског зида југозападне стране манастира с конацима Игуменаријом и Дохијом. Обновљене су и старе економске зграде испред манастирских зидина, које су претворене у комплекс Сенара за смештај поклоника и гостију, куле Св. Ђорђа и Звонара, али спроведени и радови на санацији царске палате у Хрусији на мору, као и стабилизација келије Фласке у Кареји – наводи Ранђић.

За радове на инфраструктурним пројектима утрошено је из буџетских средстава Србије 403.690 евра, док су државна средства у износу од 350.531 евро употребљена за пројекте опремања конзерваторских радионица, дигитализацију и друге програме.

(Чланак је објављен у Политикином магазину 28.02.2021. Аутор је новинарка Јелена Чалија која је разговарала са Миливојем Ранђићем, директором Задужбине Хиландара из Београда)

— Извор: hilandar.org / spc.rs